

Hooghouden

Hooghouden

Denken over voetbal

René ten Bos & Peter Henk Steenhuis

Boom

Inhoud

Voorbeschouwing <i>door Theo Maassen</i>	7
Inleiding: Voetbal onder handen	9
1. De lichamen van Ronaldo en Apollo	23
2. De bal is nooit rond	42
3. Hoe het weer de vijand van het voetbal werd	56
4. De schijnbeweging is de make-up van het voetbal	69
5. In vorm zijn	83
6. Voetbal is de hel	103
7. Voetbal en kapitaal	123
8. Vanaf nu gaat het mis	145
9. Lachen om voetbal	162
10. <i>'I am not a man, I am Cantona'</i>	179
11. Alle religies lossen op in het voetbal	194
Nabeschouwing: Klappertanden	213
Dankwoord	217
Literatuur	219
Over de auteurs	223

Voorbeschouwing

door *Theo Maassen*

Laat ik het maar meteen opbiechten: ik ben een voetbalveelvraat. Niet alleen de wedstrijden zelf, ook de kletspraat eromheen kan mij eindeloos bekoren. Ik ben een bodemloze put. Voetbalbiografieën, ik lees ze. Dubieuze voetbalpodcasts, ik luister. Voetbalpraatprogramma's, ik kijk. De voetbalwereld is een alternatief universum waar ik intense ervaringen kan opdoen zonder serieuze consequenties. Ik bivakkeer er graag en veel. Nadeel is dat ik die wereld inmiddels behoorlijk goed in kaart heb gebracht. Natuurlijk is de voorspelbaarheid onderdeel van het genot, maar een mens hunkert ook altijd naar iets nieuws. *Hooghouden. Denken over voetbal* van René ten Bos en Peter Henk Steenhuis is absoluut iets nieuws. Het kietelt hersencellen en zenuwuiteinden waarvan ik het bestaan niet wist.

Het is ook gelul, maar dan anders, heel anders. Intelligent gelul. Twee filosofen die tekeergaan over hun fa-

variete balspel. Ze mijmeren, beschouwen, bespiegelen, duiden, citeren, denken, interpreteren erop los, pochen met hun kennis en maken ons deelgenoot van hun gedachtewereld over voetbal op een manier die totaal uniek is. Ze verrichten niet minder dan een wonder: ze creëren ruimte in een gebied waarvan ik dacht dat de piketpaaltjes definitief vaststonden. *Little did I know*. Ga lezen...

Inleiding

Voetbal onder handen

‘Over geen sport wordt zoveel gekletst als over voetbal. Meestal gaat het over tactiek, opstellingen, kwaliteit van spelers en vooral ook over vroeger, toen de heren – het zijn bijna altijd heren, net als in dit boek – zelf nog voetbalden en alles vanzelfsprekend beter was. Wat het meest opvalt aan dat oeverloze gelul over voetbal is die mengeling van pragmatiek en nostalgie. Dat is de schuld van journalisten, interviewers, de omroepen die goede kijkcijfers willen en natuurlijk de ex-voetballers zelf, die de dreigende vergetelheid niet kunnen verdragen.’

De schuld van journalisten? Voorzien die niet simpelweg in een wijdverbreide behoefte?

‘Zeker: mensen luisteren liever naar het gelul over voetbal dan naar het gelul over politiek of wetenschap. Dat is relatief nieuw. Ik herinner me dat *Studio Sport* drie wedstrijden uit de Eredivisie samenvatte en dat van andere

wedstrijden gewoon de uitslagen werden voorgelezen en dat je daarna nog even wat flitsen van korfbal of hockey zag. En dan zwijg ik nog over de voetbalamateurs. Daarover werd niets anders dan de uitslag gemeld. Ik zag die in de krant staan: TVO – Bonifatius Boys 0-1, of EMOS – BWO 4-5, en vroeg me af wat het verhaal achter die cijfers was. Meer dan cijfers kreeg je lange tijd niet, voor gelul was geen plaats. Dat is nu wel anders.'

En dan beginnen ook filosofen zich er nog mee te bemoeien.

'Ik snap het wantrouwen, maar er valt toch wel wat voor te zeggen. Voetbal roept filosofische vragen op. Hoe kan het dat miljarden mensen zo opgewonden kunnen raken over zoiets onbelangrijks als voetbal? Is het wel zo onbelangrijk? Als dat zo is, hoe is het dan mogelijk dat een blunder van een speler zulke zware, bijna existentiële gevolgen kan hebben, niet alleen voor de speler zelf, maar ook voor de trainers, andere spelers of supporters? Een kroegbaas in Nijmegen vertelde me ooit dat de degradatie van de lokale favoriet NEC desastreuze consequenties voor zijn omzet had, net als het mislopen van een WK door Oranje. Is dat slechts het gevolg van een collectieve hysterie of speelt er meer? En tot slot: hoe kan het dat zoiets laags en plebejisch als voetbal ook intellectuelen van naam en faam bezighoudt?'

Laten we bij je eerste vraag beginnen: de miljarden opgewonden mensen.

'Je zou kunnen zeggen dat voetbal tegengestelde segmenten van de samenleving verenigt. Het raakt arm en rijk, jong en oud en zelfs in toenemende mate man en vrouw.

Geen wonder dat zelfs filosofen zich tot de sport aange-trokken voelen, ook al gaat het ze daarbij lang niet altijd om het spel, maar meer om voetbal als maatschappelijk fenomeen.

Dat maakt de filosofische discussies over voetbal vaak wat abstract. Lees maar eens de boeken van filosofen met namen als Critchley (geb. 1960) of Gressmann (geb. 1953). De eerste beweert dat hij alles wat hij in de filosofie goed en geloofwaardig acht, geïllustreerd ziet in het voetbal. In feite gaat zijn boek *What We Think about When We Think about Football* meer over filosofie dan over voetbal. De tweede plaatst voetbal in zijn historische context en verdiept zich bijvoorbeeld ook in de vraag of publiek en spelers één systeem vormen. Het zijn zeker interessante en goede boeken, maar ik vermoed toch dat ze niet zo interessant zijn voor de echte voetballiefhebber, die zich, terecht of onterecht, liever vermeit in het pragmatische en concrete gelul in die praatprogramma's. Het troosteloze van die programma's blijkt uit het feit dat wanneer het niet meer over voetbal gaat – kennelijk omdat de oever tijdens dat gelul toch in zicht kwam – ze onvermijdelijk afglijden naar bedenkelijke humor en erger.'

Heeft dat gelul, zoals jij het noemt, over voetbal ook voor filosofen iets interessants?

'Zeker wel. Laten we hier een filosoof citeren die niet alleen over het voetbal als historisch-maatschappelijk verschijnsel schreef, maar ook het spel op de mat zelf probeerde te duiden. Hij heet Gunter Gebauer (geb. 1944) en is al jaren met emeritaat, maar geldt in Duitsland nog steeds als een vooraanstaande sportsocioloog en -filosoof die ook in praatshows over sport steeds weer op de Duit-

se tv te zien is. De man heeft een wat ander niveau dan René van der Gijp of Johan Derksen. Gebauer is het soort filosoof dat je precies kan uitleggen welke redenen er zijn voor de hands-regel in het voetbal. In een boek waarin hij voetbal interpreteert als ‘het leven in 90 minuten’, schrijft hij het volgende:

Voetbal is de wereld van het lagere. Vanuit de hoogte van de geest beschouwd heeft het iets wat schokkend direct is. Het smaakt naar fysieke strijd en het ruikt naar lijven en aarde. Kan zo’n spel dat zich zo nadrukkelijk tegen de beschaving afzet, wel filosofische inhoud hebben? Misschien bestaat deze inhoud nu net in het gegeven dat het zich zo tegen schoolse vorming [*Bildung*] richt. Vanuit dat perspectief is voetbal een dapper weerwoord tegen de filosofie die zich in de moderne tijd, zo vanaf Descartes, ontwikkeld heeft tot een filosofie die zich uitsluitend met de geest bezighoudt.

Voetbal houdt zich juist niet met die geest bezig. Als Descartes (1596-1650) degene is die zegt: “Ik denk, dus ik besta”, dan is de voetballer degene die dit corrigeert en zegt: “Ik speel, dus ik besta”, waarbij ik zelfs denk dat de echte voetballer niet eens “dus” zal toevoegen aan zijn zin. *Spelen is bestaan*.

Het mooie aan het citaat van Gebauer is dat het niet over voetbal gaat als maatschappelijk fenomeen, maar als iets wat op het gras plaatsvindt, een plek waar je niet alleen bezwete lichamen, maar ook grond en inderdaad gras ruikt. Hij heeft daar gelijk in, ongetwijfeld, maar het is een opmerking die alleen maar geldt voor de mensen

in de wei. Het gehijg, het gekreun, het gezweet, het gescheld – al deze zaken suggereren inderdaad niet echt een hooggestemde geestelijke activiteit.’

Voor mensen die niet in de wei staan, geldt dit niet.

‘Gebauer is zich er ongetwijfeld van bewust dat deze dimensie voor hen verdwijnt. Toeschouwers in een stadion kijken alleen maar naar het spel – en dan zwijg ik hier nog maar over de toeschouwers thuis. Een van de leuke dingen van amateurvoetbal is dat je ook als toeschouwer meer sensitiviteit ontwikkelt voor die merkwaardige lichamelijke en geaardheid van de sport. Je kunt mensen die nooit in de wei staan niet goed uitleggen hoe de beleving van voetbal daar is.’

Sommigen kunnen het wel invoelen, bijvoorbeeld doordat ze andere sporten hebben beoefend.

‘Ja, je besef van ruimte, weten waar een bal heen gaat, bepaalde kansen vermoeden of vertrouwen op een medespeler – dat bestaat ook in andere sporten. Maar in één opzicht onderscheidt voetbal zich, zegt Gebauer: je moet het inderdaad met de voeten in plaats van met de handen doen. En vergeleken met handen zijn voeten – vergeef me de woordspeling – enorm onhandig. Voeten, die rare dingen helemaal onder aan je lichaam, staan oneindig veel verder van de hogere cultuur af dan handen.’

Waarom? Je staat er toch op, kunt erop wandelen en rennen.

‘Maar je kunt er doorgaans verder maar weinig mee. We kunnen er slechts heel moeizaam dingen mee vastpakken, we schilderen er niet mee, we schrijven er niet mee, we tikken er geen teksten mee. Er zijn natuurlijk uitzonderin-

gen op de regel, maar vraag je maar eens af welk boek dit zou zijn geworden als het met de voeten getikt zou zijn.’

Waarschijnlijk een stuk dunner.

‘Voeten zijn je reinste anti-cultuur. Op de lagere school hadden we vroeger een vak dat “handvaardigheid” heette. Van “voetvaardigheid” als vak heb ik nog nooit gehoord, ook al zijn er pedicurepraktijken die zeggen iets als voetvaardigheid te willen stimuleren. Maar dan wordt toch wel iets anders bedoeld dan met handvaardigheid.

Ik heb een zoon – Boris heet hij – die waanzinnig goed kan hooghouden. Hij was als kind al gefascineerd door dat hooghouden. Het is straatvoetbal dat hij speelt, niet om te winnen, maar om de kick van precies dat hooghouden. Als voetbal ergens op hogere cultuur lijkt, dan is het in deze zogenoemde *street culture*. Overal ter wereld doen jongens en meisjes het: trucjes oefenen net zo lang tot ze foutloos gaan.

Een bekende van me, een jazzpianist, liet ik ooit een filmpje van mijn zoon zien, en hij zei onmiddellijk: “Pure cultuur!” Hij zag meteen dat alle partijen die hij als pianist speelde, precies dezelfde discipline en hetzelfde uithoudingsvermogen vereisten als die jongen die in grijs trainingspak en capuchon de bal op onnavolgbare wijze hooghoudt. De pianist doet het met zijn handen, maar soms, heel soms, gebeurt het met de voeten. Hooghouden doe je soms met je hoofd, schouder of dijbeen, maar meestal met de voeten.’

Voetbal kan cultuur worden?

‘Ja, maar dan onttrekt het zich volledig aan de logica van kapitaal, winst en verlies, macht en dergelijke meer. Het